

L'urna de Sant Bernat Calbó (1700-1728)

Alba Erra Zubiri

El Capítol de la catedral de Vic, el 1701, decideix la construcció d'un nou monument funerari per guardar-hi les relíquies d'una de les personalitats religioses més populars en l'església catalana, sant Bernat Calbó, i l'encarrega poc després d'aconseguir la canonització del bisbe, el 1710. Com la major part de la imatgeria plàstica que decora la catedral de Vic, aquesta obra tan significativa fou encarregada fora de la ciutat, en aquesta ocasió a un dels argenters més prestigiosos del taller de Barcelona, Joan Matons.

Igual que la majoria d'argenters, treballa per encàrrecs que rep, bàsicament, de dos grups de clients: de naturalesa institucional (catedrals⁵, Reial Audiència⁶, Seca de Barcelona⁷, etc.) i particular⁸. La pràctica de l'argenteria civil, la continuaran els seus fills, Joan Baptista i Josep, amb botiga al mateix carrer de l'Argenteria.

L'urna de sant Bernat Calbó representa l'última gran obra que realitza l'argenter Joan Matons. En realitat, el procés constructiu de l'urna fou molt llarg (1700-1728), i només fou interromput

La relació establerta entre el comitent i l'artista durant el procés d'elaboració de l'urna de sant Bernat Calbó ha definit l'estructura del nostre estudi. Encara que hem partit de dades bibliogràfiques, no molt abundants però precises, ens hem basat sobretot en la informació obtinguda de dues recerques documentals paral·leles i que es complementen, una a l'Arxiu Capítular de Vic i l'altra a l'Arxiu de Protocols de Barcelona, que ens han ofert un ampli ventall de tipologies documentals (cartes, testaments, àpoques, contractes, traces, etc.).

des de 1705 fins a 1719, període durant el qual, segurament a causa de la Guerra de Successió (1705-1711), la dificultat per part del Capítol de la catedral de Vic d'obtenir la plata es reflecteix en l'aturada dels lliuraments de material.

Són diversos els tipus de sepultura que es construïren per guardar el cos de Bernat Calbó, bisbe de Vic i abat de Santes Creus, la forma i la ubicació dels quals depenia no tant del canvi d'època com del grau de prestigi atorgat al sant.

Joan Matons forma part d'un nucli d'argenters barcelonins totalment interrelacionats, tant per la seva ideologia plàstica com pel sistema de treball que utilitzen. Els seus orígens són un perfecte exemple de l'afinitat amb aquest nucli. Fill de Gabriel Matons, pagès de Cubelles¹, s'instaura a Barcelona, es casa amb la filla de Bonaventura Fornaguera, el 1690², i treballen com a socis³ durant un temps. Més tard n'heretara el taller i la seva experiència. D'aquesta manera, queda familiarment i professional vinculat amb els Tramulles i Jaume Llavina⁴, també argenters. Entorn d'aquest cercle, que situa els seus tallers al carrer de l'Argenteria de Barcelona, es mouen les grans obres d'argenteria del segle XVIII català.

El 1243 quan morí el bisbe, fou enterrat en un «túmul»⁹, un dels tipus de tomba més simples que es construïen. Amb la intenció de concedir més importància a Bernat Calbó, el 1382, el Capítol de la catedral de Vic contractà la construcció d'un sepulcre d'alabastre¹⁰ a l'escultor Colí de Marchvella, que es modificà entre 1633 i 1694 per adaptar-lo a la nova capella dedicada al bisbe Bernat Calbó. Finalment, el 1700 el Capítol de la catedral de Vic contractà l'elaboració d'una urna de plata a Joan Matons, argenter de Barcelona. Tant l'urna de plata com el sepulcre d'alabastre són encarregats a

Abreviatures utilitzades

Arxiu Capítular de Vic = ACV; Arxiu Històric de Protocols de Barcelona = AHPB; Cal. = Calaix; Secr. Cap. = Secretaria Capítular; man. = manual; Test. = Testaments; Llig. = Lligall; Llib. = Llibre.

1. El testament de Joan Matons (AHPB, 1735/06/15, Bonaventura Galí, Llib. 3er Test., 1710-1739, fol. 95, 96) ens informa abastament sobre els orígens i, principalment, sobre el vincle familiar amb altres argenters barcelonins de renom.

2. AHPB, 1690/01/24, Joan Navés, Llig. 9, man. 1690.

3. AHPB, 1735/07/12, Bonaventura Galí, Llib. 3er, *Inventaris i Encants, 1727-1735*, fol. 214, 215.

4. *Cit. supra*, n. 1; Maria Fornaguera i Mònica Fornaguera, germanes de Francesc Matons Fornaguera, es casaren amb Jaume Llavina i Francesc Tramulles, argenters.

5. Sabem que Joan Matons realitzà l'obra del *Misteri de l'Ascensió* per a la catedral de Tarragona (AHPB, 1699/05/21, Lluís Cases, Llig. 3, man. 1697-1699, fol. 456-462), els canelobres per a la seu de Palma de Mallorca (1703-1714) (ACV, 1719/04/05, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna) i l'urna de sant Bernat Calbó per a la catedral de Vic (1700-1728).

6. Joan Matons fou requerit per treballar a la Reial Audiència en diverses ocasions (AHPB, 1706/12/06, Jaume Vilarrigues, Llig. 3, man. 6 (1706-1708), fol. 34; AHPB, 1711/04/15, Jaume Vilarrigues, Llig. 2, man. 1709-1712, fol. 225; ACV, 1719/04/05, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna).

7. AHPB, 1698/11/07, Josep Simon, Llig. 2, man. 1698, fol. 661; ACV, 1719/04/05, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.

8. Joan Matons tenia el taller al carrer de l'Argenteria de Barcelona i també tenia botiga, per la qual cosa cal suposar que rebia encàrrecs de caràcter particular (*cit. supra*, n. 3).

9. E. Junyent, *Veneración y culto a San Bernardo Calbó*, Barcelona, 1943.

10. J. Gudiol i Cunill, *Lo sepulcre de Sant Bernat Calbó*, Barcelona, 1943.

Fig. 1. Urna de sant Bernat Calbó (fotografia general de l'urna) (Ramon Cunill i Grau).

dos artistes prestigiosos de fora de la diòcesi, tenen gairebé les mateixes mides, un tractament iconogràfic de les escenes narratives similar —encara que reduïdes a cinc— i estan situats a la mateixa capella. Però la utilització de la plata, la substitució de la figura jacent del bisbe per un bust platejat a la coberta¹¹ i la nova estructura de la caixa —que permet observar el cos del sant per la part de darrera—, fan que l'obra pugui ser considerada més com a reliquiari que com a urna funerària, ja que a més de guardar les restes del sant les exhibeix com a relíquia.

11. El bust platejat del bisbe situat sobre la coberta de l'urna és un element que consta en el projecte de l'urna que realitzà Joan Matons (ACV, 1700/02/14, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna), però, encara que no tenim constància documental del seu lliurament, sabem que formava part de l'urna i que desaparegué durant la Guerra Civil.

L'urna de sant Bernat Calbó és una caixa de parets bombades amb coberta prismàtica, dividida en sectors plans, coronats per una motllura de fulles. Les parets de l'urna estan formades per cinc sectors (tres al cos davanter i dos de laterals), separats per cartel·les que tenen un cap d'àngel cadascuna i que acaben amb uns poms sobrealçats en forma de gerretes. Cada sector està format per una planxa d'argent treballada en baix relleu mitjançant la tècnica del repussat. Aquestes planxes constitueixen el contingut específic de l'obra, format per cinc escenes de caràcter narratiu i lectura independent, que expliquen cinc miracles del sant.

D'acord amb aquesta descripció de l'urna hauríem de considerar dos nivells iconogràfics diferents: el narratiu, format per les «històries», i l'ornamental, format per tots els elements que emmarquen les escenes.

Fig. 2. Escena frontal dreta (Ramon Cunill i Grau).

Fig. 3. Escena lateral dreta (Ramon Cunill i Grau).

Les representacions historiades de l'urna han estat seleccionades d'entre els relats dels llibres de miracles i biografies de sant Bernat Calbó, que es conserven a l'Arxiu Capitular de Vic¹². Tots ells formen part de les proves que s'havien de presentar a les altes autoritats eclesiàstiques de Roma per aconseguir la canonització del bisbe. L'escena frontal dreta, que representa la salvació de l'ànima endimoniada del fill de Pere

Des Quer (fig. 2), i les dues laterals, que fan referència a l'apavagament de les aigües del mar en una tempesta que salva de la mort els mariners (fig. 3) i a l'alliberament d'un pres anomenat Berenguer de Vallòria (fig. 4), provenen del primer dels reculls de miracles del sant (1243-1338)¹³, el relat dels quals és copiat successivament en els reculls posteriors.

12. Els llibres de miracles de sant Bernat Calbó són una recopilació d'una sèrie de relats dels miracles que obrà el sant després de la seva mort, fins aleshores només conservats per tradició oral. Estan ordenats cronològicament i cada un dels reculls inclou nous relats que s'afegeixen al conjunt anterior, guardant l'ordre cronològic.

13. Escena frontal dreta: R. de Cabrera i R. de Sala, canonges, *Recull de miracles de Sant Bernat Calbó*, ACV, 1243-1338, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna, fol. 21; escena lateral dreta: B. de Lercio i P. Avancó, canonges, *Recull de miracles de Sant Bernat Calbó*, ACV, 1324, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna, fol. 21-23; escena lateral esquerra: *Recull de miracles de Sant Bernat Calbó*, ACV, 1324, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna, fol. 6, 7.

Fig. 4. Escena lateral esquerra (Ramon Cunill i Grau).

L'escena frontal esquerra, que explica la multiplicació dels pans per alimentar els pobres en una època de sequera (fig. 5), la trobem present en els relats posteriors a 1573, quan es començà a donar importància als miracles que el sant obrà en vida, concretament en una biografia de sant Bernat Calbó del segle XVII¹⁴. Finalment, l'escena central, obviada pels reculls anteriors al pare Relles (1689)¹⁵, i que seria segurament la

14. Durant el segle XVII es redactaren nombrosos reculls de miracles i biografies del sant. Alguns d'ells es conserven a l'Arxiu Capitular de Vic, però cap d'ells no és datat, excepte el del pare Relles.

15. O. Relles, *Vida, virtudes y milagros de San Bernardo Calbó, Abad de Santas Cruces y obispo de Vique*, Barcelona, 1689, p. 209-214.

Fig. 5. Escena frontal esquerra (Ramon Cunill i Grau).

més propera cronològicament a la fabricació de l'urna, tracta de l'ajuda del sant a un personatge religiós de gran estima i devoció durant el segle XVII, el frare Antoni Vicenç Domènech, que reclama l'ajuda del bisbe quan assistia a la confessió d'un estudiant, pocs moments abans de la seva mort, mentre era temptat pel dimoni (fig. 6).

Joan Matons, que coneixia els relats de cada un dels miracles, prèviament elegits pel Capítol de la catedral de Vic, basa el seu sistema de representació en una síntesi del relat, però sense desestimar cap detall. D'aquesta manera l'escena pot ser immediatament reconeguda per l'observador, o en cas de no conèixer-la, pot ser elaborada ràpidament. Es tracta del

moment de la intervenció del sant, presentat amb els atributs tradicionals dels bisbes i dalt d'un núvol, excepte en l'escena frontal dreta que narra un miracle que el sant obrà en vida.

La iconografia de l'urna de sant Bernat Calbó està vinculada a la necessitat del Capítol de conservar el culte a un bisbe de la catedral. És el resultat final del procés iniciat al segle XIII, per tal de demostrar la santedat del bisbe Bernat Calbó i de gratificar la devoció popular.

La primera fase en el procés constructiu de qualsevol obra d'argenteria és l'elaboració d'una traça. Joan Matons i Bonaventura Fornaguera són els qui signen les dues traces presentades l'any 1700 al Capítol de la catedral de Vic sobre l'urna de sant Bernat Calbó¹⁶. Aquest fet obre la possibilitat que hagués estat realitzada per ambdós argenters. Però el Capítol de la catedral de Vic contracta l'obra a Joan Matons, sense mencionar cap altre argenter, per la qual cosa deduïm que Bonaventura Fornaguera només signa la traça a causa del seu reconegut prestigi com a argenter i la relació professional amb Joan Matons.

La traça és un document de referència al llarg de tot el procés de realització de l'urna. Una de les clàusules dels dos contractes¹⁷ especifica que l'urna s'ha de realitzar conforme a la traça original, sense que l'argenter pugui modificar-la, excepte per perfeccionar-la, i en qualsevol cas, amb el consentiment del Capítol.

Una vegada acabada l'urna, el Capítol de la catedral de Vic elegeix dos argenters, Pere Joan Sampere i Josep Domènech, que certifiquen, com a experts, que l'urna ha estat feta conforme al «dibuix original», i consideren l'obra d'un valor artístic immillorable¹⁸.

Les peces de plata que formen part de l'urna es treballen d'una en una, i reben un tractament tècnic independent. No-

Fig. 6. Escena central (Ramon Cunill i Grau).

més quan ja estan totes acabades se solden i s'uneixen al suport de fusta que treballa paral·lelament l'«arquitecte»¹⁹.

En treballar les peces de plata que componen l'urna s'empren dues tècniques bàsiques, el «buidat», per als angelets, que associem a la tècnica de la fosa a la cera-perduda, i la «planxa», per a la resta de l'obra, que associem al repusat²⁰.

16. De les dues traces (ACV, s.d. (1700), Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna; ACV, 1700/02/14, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna) s'han perdut els dibuixos explicatius que les acompanyaven.

17. Es realitzaren dos contractes per a l'obra: el primer redactat una vegada acceptada la traça (ACV, 1701/06/12, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna) i el segon després del període d'inactivitat en el treball de l'urna (AHPB, 1720/09/26, Joan Francés Fontana, man. 15, fol. 120-122).

18. ACV, 1728/10/16, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.

19. El fet que sigui anomenat «arquitecte» el qui construeix la caixa de fusta es deu a la consideració de la peça com a «model perpetu d'arquitectura» (ACV, 1720/08/03, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna).

20. ACV, 1700/02/14, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.

Les peces realitzades d'acord amb la tècnica del «buidat», comporten la utilització de més quantitat de plata que les realitzades amb l'altra tècnica, però no requereixen gaire dedicació. Perquè sigui possible l'elaboració d'aquests elements, és necessària la construcció d'uns motlles, que en aquest cas fabrica prèviament l'escultor en cera²¹.

La «planxa» o repussat és la tècnica menys costosa, per la quantitat de plata que es necessita, però no per les hores de dedicació. Està relacionada amb dues tècniques més, el relleu i el cisellat, que són les dues tècniques amb les quals es treballen realment les planxes.

Aquest seguit de tècniques donen a entendre que l'argenter necessita una infraestructura adequada per al tractament dels metalls i una estreta i estable relació amb altres artistes. Però lluny del condicionament purament formal, l'elecció de les tècniques emprades incideix directament en el càlcul del preu de l'obra, és a dir: segons la tècnica que s'utilitzi varia la quantitat de plata utilitzada, varien les hores de dedicació de l'argenter i pot comportar la necessitat de treballar amb d'altres materials més o menys costosos. Per tant, l'ús d'una o altra tècnica no depèn només de l'argenter o del caràcter de l'obra sinó també de la capacitat econòmica del comitent.

En l'urna de sant Bernat Calbó, com en totes les obres d'argenteria, són diversos els materials treballats, presents o no en l'obra definitiva.

Abans de treballar algunes peces en plata, l'argenter fa models («assajos») en bronze i estany²². Altres metalls als quals fa referència la documentació són el plom, que forma part de les despeses de l'argenter en corregir la llei de la plata²³, i el llautó²⁴, metall usat en la fabricació d'alguns cargols i femelles.

L'ànima a la qual s'apliquen les peces i planxes de plata és de fusta, i els motllos treballats per l'escultor són de cera²⁵.

21. L'escultor Joan Roig contracta amb el canonge Miquel Joan Bosch la construcció de models de cera i fusta per a l'urna de Sant Bernat Calbó (ACV, 1702/07/06, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna).

22. ACV, 1728/10/26, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.

23. ACV, 1720/11/04, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna; AHPB, 1720/09/26, Joan Francesc Fontana, man. 15, fol. 120-122.

24. ACV, 1728/10/01, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.

25. *Cit. supra*, n. 23.

Però, evidentment, el que determina el valor de qualsevol treball d'argenteria és la plata, que és lliurada a Joan Matons pel Capítol de la catedral en diferents formats (en barra²⁶, peces que són foses per l'argenter²⁷ o en moneda de plata de diferents tamanys i qualitats²⁸), que després s'adaptaran per fabricar una o altra peça segons la llei que li correspongui. De les 1.600 unces de plata que es necessiten per a l'urna, 150 han de ser de plata fina, per treballar les històries i les cartelles, i 1.450 de llei de 10 diners i 12 grans, i de la marca de Barcelona, per a les peces restants²⁹. Es tracta de la plata més cotitzada i de major qualitat del moment.

Per portar a terme la fàbrica de l'urna de sant Bernat Calbó es necessita la col·laboració d'altres persones a part de l'argenter.

D'acord amb la tècnica utilitzada en l'urna, l'argenter requereix l'ajut d'un escultor perquè en realitzi els models necessaris. En principi, els materials amb els quals s'havien de confeccionar els models, eren la fusta, per a les quatre cartelles i els àngels, i la cera, per a les històries, les seves guarnicions i els angelets. Però finalment, tots els models són de cera, pel fet que el Capítol de la catedral de Vic prefereix un material que pot subministrar directament i després reaprofitar, de manera que la pèrdua econòmica és relativa³⁰.

Hem constatat que Joan Matons havia treballat en diverses ocasions amb Joan Roig —en els canelobres de la seu de Palma de Mallorca, i en la imatge d'una verge per a la seu de Tarragona³¹. El vincle professional entre els dos artistes no

26. Joan Pau Llorens ven al Capítol de la catedral de Vic 500 unces de plata en barra pel preu de 575 lliures i 5 sous barcelonesos (ACV, 1701/06/09, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna).

27. El Capítol de la catedral de Vic paga a Joan Matons el que costa una llàntia que el mateix argenter presenta al Capítol per tal d'usar-la en concepte de material (ACV, 1700/06/02, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna); la casa Rigalt ven al Capítol de la catedral de Vic una vaixela de plata que Matons fon, i n'ajusta la llei per fer-la servir en l'urna (ACV, 1728/10/26, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna).

28. En diverses èpoques consta que la plata lliurada és en forma de moneda: ACV, 1722/09/15, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna; AHPB, 1722/09/15, Joan Francesc Fontana, man. 17, fol. 114v., 115; AHPB, 1723/01/13, Joan Francesc Fontana, man. 18, fol. 12; ACV, 1728/10/12, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.

29. *Cit. supra*, n. 23.

30. *Cit. supra*, n. 20.

31. J. F. Ràfols, *Diccionari de artistes de Catalunya*, 3 vols., Barcelona, 1951-1954; J. R. Triadó, *L'època del Barroc, segles XVII-XVIII*, a F. Miralles (ed.), *Història de l'art català*, V, Barcelona, 1984.

dóna opció al Capítol, que el 1702 encarrega la realització dels models a Joan Roig³². Però Joan Roig mor abans de 1709, només amb la història central finalitzada³³.

El 1720, després d'un llarg període d'inactivitat, es contracta Joan Costa, que, per motius que desconeixem, el 1722 anul·la el contracte amb el Capítol i Joan Matons, i deixa una altra vegada, vacant la plaça d'escultor sense haver aportat res al treball³⁴.

A partir d'aquest moment, topem amb un buit documental que no ens aclareix quin escultor ha acabat realment el treball. Sabem, però, d'una imprecisa participació de Pere Costa, anterior a 1725³⁵, i de l'interès del Capítol per comunicar amb aquest escultor durant l'any 1726³⁶, en què ja s'ha acabat el treball dels models.

Pere Costa és un escultor localitzat a Vic i a Barcelona per la seva activitat artística, i considerat un escultor de prestigi ja durant aquesta època. Malgrat aquest interès del Capítol per la persona de Pere Costa, no podem assegurar que hagi estat el continuador de la tasca iniciada per Joan Roig, ja que no s'ha trobat cap època de pagament del seu treball i la remuneració reclamada al Capítol el 1725, l'atribuïm a una simple i reduïda col·laboració, que no excediria en importància a la requerida l'any 1726.

La participació del fuster Jaume Dalmau³⁷ en l'urna, està relacionada amb la fabricació de la caixa de fusta de noguera on s'ha d'encabir el cos del sant i, una vegada finalitzada l'urna, participa en l'ajustament de les peces de plata al suport de fusta on van adossades.

L'arquitecte Francesc Font treballa en la fàbrica dels suports de fusta als quals van clavades les planxes de plata treballades per l'argenter³⁸. La relació entre l'arquitecte i l'argenter és la mínima indispensable; només treballen junts en el muntatge, amb la col·laboració del fuster i el ferrer.

Segons disposa el Capítol, el mestre d'obres participa en la instal·lació final de l'urna a la catedral de Vic i en l'acondicionament de la capella de sant Bernat Calbó, amb la construcció d'unes grades a l'altar i solucionant el problema de la humitat³⁹.

El ferrer és l'encarregat de fabricar els cargols, claus i femelles que es necessiten per unir les diferents plaques de plata i per clavar-les al suport de fusta⁴⁰.

L'elevat nivell de participació de diversos oficis en el procés constructiu de l'urna, justifica en part el complex procés de finançament utilitzat.

Totes les despeses que comporta la fabricació de l'urna de sant Bernat Calbó són finançades pel Capítol de la seu de Vic, que es presenta com a únic comitent i beneficiari. Les fonts de finançament del Capítol, conegudes a través de la documentació referent a l'urna, són de caràcter periòdic i administrades segons les necessitats prioritàries. Ens referim a censals que cobra a manera de pensions, provinents de particulars del bisbat, que sovint són destinats a la compra de plata o al pagament de l'argenter⁴¹. Evidentment, cal pensar que la fervent devoció a sant Bernat Calbó i el prestigi de la seu despertarien l'interès d'alguns personatges adinerats, que es convertirien en comitents indirectes de l'obra.

L'aparent disponibilitat econòmica del Capítol per contractar una urna de plata a un argenter de gran prestigi, contrasta amb les dificultats econòmiques que demostra, des de molt aviat, en l'obtenció de la plata, amb l'alentiment del ritme de lliuraments i conseqüentment del treball de l'urna⁴². Aquesta actitud del Capítol s'amaga sempre darrera una imatge de bon

32. ACV, 1702/07/06, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.

33. AHPB, 1709/01/17, Francesc Bonaventura Torras, llig. 5, fol. 15.

34. ACV, 1720/11/04, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna; AHPB, 1722/12/16, Joan Francesc Fontana, man. 17, fol. 184.

35. ACV, 1725/07/06, Secr. Cap., Llib. XV, 1719-1737, fol. 120.

36. ACV, 1726/05/15, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.

37. ACV, 1728/10/11, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.

38. ACV, 1720/08/03, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.

39. AHPB, 1720/09/26, Joan Francesc Fontana, man. 15, fol. 120-122; ACV, 1729/01/14, Secr. Cap., Llib. XV, 1719-1737, fol. 169.

40. ACV, 1701/06/12, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna; AHPB, 1720/09/26, Joan Francesc Fontana, man. 15, fol. 120-122.

41. Tenim constància documental que el Capítol de la catedral de Vic, espera cobrar la pensió d'uns censals de Maymó, per comprar plata per a l'urna (ACV, 1703/12/07, Secr. Cap., Llib. XIII, 1701-1707, fol. 121, 121v.).

42. La primera traça és modificada per motius econòmics (*Cit. supra*, n. 23); el 1719, Joan Matons s'ofereix per avançar diners seus per poder continuar el treball de l'urna (ACV, 1719/04/05, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.); el 1725, Joan Matons demana 300 unces de plata al Capítol, però només n'hi lliura 100 (ACV, 1725/03/02, Secr. Cap., Llib. XV, fol. 115); el 1726 el Capítol s'endarrereix en el lliurament de la plata (ACV, 1726/07/20, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna.); el 1726, el Capítol demana la supressió dels angelets i les hidres per motius econòmics (ACV, 1726/05/15, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna).

creditor, avalador i eficient pagador que li permet encarregar l'urna de sant Bernat Calbó a Joan Matons, al mateix temps que altres peces de plata com l'urna del Sant Monument que realitzà Francesc Via⁴³, també argenter de Barcelona.

Contrastant amb la situació econòmica del Capítol de la catedral de Vic, l'argenter Joan Matons es caracteritza per basarse en una economia fluctuant, perquè, en línies generals, els seus ingressos depenen dels encàrrecs. Aquesta situació fomenta la seva total disponibilitat per acceptar comandes de clients prestigiosos, que li garanteixen el cobrament de considerables sumes, que ell obté d'acord amb els terminis fixats en els contractes. La inestabilitat econòmica de Matons i les inversions que representa el treball de l'argenteria l'obliguen a contraure deutes o a demanar crèdits o préstecs que es compromet a pagar en un determinat temps, sempre avalats per altres argenters o pel seu propi fill⁴⁴. La persistent disconformitat en la valoració del seu treball per aconseguir una conseqüent revalorització econòmica, és una constant en l'argenter determinada per aquesta subjacent inseguretat econòmica.

La viabilitat del sistema de finançament d'una obra d'argenteria depèn prioritàriament de la coordinació entre l'argenter i el comitent, que facilita l'acompliment de les clàusules fixades en el contracte.

Jaume de Cortada, canonge responsable de l'Administració Capitular en l'afer de l'urna i present al llarg de tot el procés de construcció, i Joan Matons, argenter que fabrica i dirigeix el treball de l'urna, actuen independentment des de Vic i Barcelona respectivament. El sistema de comunicació bàsic entre ambdues parts és la correspondència, i són mínims els contactes directes. Però l'organització és més complexa. El Capítol compta amb una comissió de canoges de la mateixa catedral, formada per Anton Mas, Miquel Joan Bosch i Joan Pau Senmartí, que es desplacen a Barcelona per controlar i supervisar el seguiment del treball de l'argenter. Joan Matons al mateix temps compta amb una sèrie d'argenters barcelonins que fan d'avaladors i testimonis en els acords, amb els

quals manté una relació estrictament professional i, només en algunes ocasions, familiar i professional alhora⁴⁵. D'aquesta manera es forma una estructura que es mou a partir de dos focus principals, i que regeix el procés de fabricació de l'urna, concedint-li un caràcter particular.

Una clàusula del contracte compromet el Capítol a dotar Joan Matons de la plata necessària per a la construcció de l'urna, que li va subministrant per lliuraments regulars. És en aquest moment quan la xarxa formada pels membres del Capítol i els argenters vinculats a Joan Matons actua amb major efectivitat. Primerament Joan Matons comunica al Capítol de la catedral de Vic, la quantitat de plata que necessita per anar treballant en l'urna. El Capítol estudia la petició de Joan Matons d'acord amb les seves possibilitats d'obtenció del material i la disponibilitat econòmica. Es comunica a Joan Matons la quantitat de plata que se li pot subministrar, que no sempre correspon a la requerida, i finalment es lliura la partida de plata a l'argenter. El procediment de trasllat de la plata és un aspecte que queda confús en la documentació, malgrat que s'entrevéu el desplaçament d'alguns membres de la comissió capitular, o l'aprofitament del viatge d'algun trajecter, que pot transferir la plata als contactes del Capítol a Barcelona, com als preveres de Santa Maria del Mar, per arribar finalment a mans de Joan Matons. En el moment de la transacció es certifica el lliurament mitjançant una àpoca, en la qual participen un o dos representants del Capítol, l'argenter que rep el material i algun altre argenter com a testimoni.

Per calcular el cost del treball de l'argenter es tenen en compte dos conceptes íntimament relacionats: el pes de la plata i «el valor de les mans». El treball de l'argenter es mesura segons el valor en moneda de Barcelona que equival al pes de cada un dels elements que componen l'urna. Però en les peces en què el valor del pes de la plata no és suficient, en relació a la dedicació i dificultat de fàbrica que necessiten, es fixa una quantitat especial en concepte del «valor de les mans». La suma de les quantitats obtingudes segons la relació del preu del pes de la plata de cada un dels elements —7 lliures, 6 sous

43. ACV, 1720/06/03, Secr. Cap., Llib. XV, 1719-1737, fol. 23.

44. Joan Baptista Matons, fill i hereu de Joan Matons, signa una acta de debitori amb el Capítol de la catedral de Vic per resoldre un deute contret pel seu pare durant la fabricació de l'urna (AHPB, 1732, Josep Francesc Fontana, man. 27, fol. 58, 58v.).

45. Els argenters que participen com a testimonis en les èpoques, o com a visuradors o consellers del Capítol, ofereixen una mostra dels argenters barcelonins del segle XVIII. Bonaventura Fornaguera (*Cip. supra*, n. 22), Jaume Llavina (ACV, 1701/06/12, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna) i Josep Tramulles (ACV, 1728/10/01, Cal. 36, Sant Bernat Calbó, urna) en són els més significatius.

per cada marc de plata—, i el valor de les mans de les històries —15 dobles de mans per cada una de les històries— formen el preu total de diners que rebrà l'argenter⁴⁶.

El Capítol de la catedral de Vic utilitza dos sistemes de pagament. Quan la quantitat a pagar es considera elevada, com en el cas de l'argenter i l'escultor, es presenta un pressupost i es paga a terminis, amb tres pagaments de la mateixa quantitat; un després d'encarregar l'obra; l'altre a la meitat del procés, i l'altre una vegada lliurada l'obra. Quan la quantitat a pagar no és molt elevada, com en el cas de l'arquitecte, el fuster, el mestre d'obres i el ferrer, es paga en una sola vegada i quan s'ha finalitzat el treball.

El sistema de finançament seguit en la relació de l'urna deixa entreveure l'alt grau de professionalitat que regeix la relació entre l'argenter i el comitent durant tot el procés constructiu de l'obra.

L'urna de sant Bernat Calbó és considerada una de les obres emblemàtiques del segle XVIII català, comparable als canelobres de la seu de Palma de Mallorca (1703-1704), que també realitza Joan Matons; a obres posteriors com l'urna d'argent per al reliquiari de santa Cinta de la catedral de Tortosa (1727-1729), fabricada per Francesc i Josep Tramulles; al reliquiari de sant Bernat Calbó de Francesc Martorell (1735-1736), i a l'urna de sant Ermengol per a la Seu d'Urgell (1752-1755) de Pere Lleopart. Aquestes obres signifiquen el trencament amb el goticisme, encara imperant durant el segle XVII, en argenteria religiosa i mostren clarament l'assimilació de la nova estètica barroca.

El nostre treball no deixa de ser una primera aportació a l'estudi de l'argenter barceloní Joan Matons, un dels protagonistes de l'argenteria barroca catalana, que ens ofereix, indubtablement, un incalculable ventall de vies d'estudi i recerca.

46. *Cit. supra*, n. 17.